30/01/2019

Η Ορθοδοξία Θεολογία και οι Τρεις Ιεράρχες

/ Γνώμες

Τοῦ κ. Σάββα Ἀλεξάνδρου
Διευθυντοῦ Περιφερειακοῦ Γυμνασίου Ἁγίου Μάμαντος Τραχωνίου

Γιά τούς τρεῖς Ἱεράρχες, ἡ θεολογία θεωρεῖται καρπός θείας πληροφορίας καί εἶναι τό ἀποτέλεσμα τῆς πνευματικῆς καθαρότητος πού ἐπέρχεται μέ την ἄσκηση καί τή νήψη. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος τονίζει ἐμφαντικά: «Δέν εἶναι στόν καθένα νά θεολογεῖ. Δέν εἶναι αὐτό το πράγμα εὔκολο, οὔτε ἔχουν σχέση μέ τή θεολογία αὐτοί πού κυλίονται στά πάθη, ἀλλά ἐκεῖνοι πού καθαίρονται καί ἀπό τά σωματικά καί τά ψυχικά πάθη». Μέσα στό ἴδιο πνεῦμα κινούμενος καί ὁ Μέγας Βασίλειος ἐρωτᾶ, «Θεολόγος καί πᾶς τίς ὁ καί μυρίαις κηλίσιν τήν ψυχήν αὐτοῦ στιγματίσας;» δηλαδή μπορεῖ νά εἶναι θεολόγος ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος πού ἔχει κηλιδώσει τήν ψυχή του μέ διάφορες ἁμαρτίες; Ἐννοεῖται πώς ἀσφαλῶς ὄχι.

Ἑπομένως γιά τούς τρεῖς Ἱεράρχες ἡ θεολογία δέν εἶναι μία νοησιαρχική ἐνασχόληση μέ τά θεῖα, ἀλλά οὐσιαστικά ἀποτελεῖ συνέπεια καί κατάληξη τοῦ πνευματικοῦ ἀγώνα. Λέει γιά αὐτό ὁ Ἱερός Χρυσόστομος: «Δεν θά ἔπρεπε νά ἔχουμε ἀνάγκη ἀπό βιβλία, για νά ἀναχθοῦμε στόν Θεό, ἀλλά νά ἔχουμε βίο

καθαρό, ὥστε ἡ χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος νά εἶναι γιά μᾶς βιβλίο ζωντανό». Παρακάτω δέ ἐπιγραμματικά ἐπισημαίνει: «Καί καθάπερ ταῦτα διά μέλανος, οὕτως τάς καρδίας τάς ἡμετέρας διά Πνεύματος χρῆ ἐγγεγρᾶφθαι».

Θά πρέπει ἰδιαίτερα νά τονιστεῖ ὅτι καί οἱ τρεῖς αὐτοί Πατέρες τῆς Ὀρθοδοξίας ὑπῆρξαν φορεῖς τῆς ἐμπειρικῆς θεολογίας ἐξαιτίας τοῦ νηπτικοῦ καί ἀσκητικοῦ τους βίου. Εἶναι φοβερό ἀπό θεολογική ἄποψη αὐτό πού ἀναφέρει γιά τόν ἑαυτό του ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, τό ὁποῖο πιστοποιεῖ ἀκριβῶς τό γεγονός ὅτι ἦταν ἐκφραστής τῆς ἐμπειρικῆς θεολογίας. «Στόμα ἤνοιξα και πνεῦμα εἵλκυσα καί δίδωμι πάντα τά ἐμαυτοῦ καί ἐμαυτόν τῷ Πνεύματι». Ἄνοιξα το στόμα μου καί εἵλκυσα τή χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καί ἔχω παραδώσει ὅλες τις ἐκφάνσεις τοῦ βίου μου καί ὅλο τό εἶναι μουστό Ἅγιο Πνεῦμα. Συνεχίζοντας δέ ἀναφέρει: «Ὄργανον ἐγώ εἰμί θεῖον, ὄργανον λογικόν, ὄργανον καλῷ τεχνίτῃ τῷ Πνεύματι ἁρμοζόμενον καί κρουόμενον». Χαρακτηρίζει τόν ἑαυτό του ὡς ὄργανον θεῖον, ὄργανον λογικόν, πού οὐσιαστικά χρησιμοποιεῖται ἀπό τό Ἅγιο Πνεῦμα καί ἀπό Αὐτό κατευθύνεται. Ἀκριβῶς γιά αὐτό τόν λόγο καταλήγοντας ἀναφέρει, «διά τοῦτο νῦν φθέγγομαι, ἐπειδή πρός τοῦτο ὑπό τοῦ Θεοῦ κελεύομαι».

Ἐξάλλου ὁ ἅγιος Παλλάδιος μιλώντας γιά τόν ἱερό Χρυσόστομο, πού ἐπίσης ἦταν νηπτικός καί ἀσκητικός καί γιά αὐτό τόν λόγο τέλειος ἐκφραστής τῆς ἐμπειρικῆς θεολογίας, τονίζει πώς καί μόνον ἡ ἀσκητική του ὄψη ἦταν δάσκαλος τῆς ἀρετῆς. «Μεγάλη χαρά ἦταν νά ἀπολαμβάνεις καί μόνο τή θέα τοῦ προσώπου του. Σιωπώντας καί χωρίς καθόλου νά ἀνοίξει τό στόμα του, μποροῦσε νά σοῦ μεταδώσει καί μόνο πού τόν ἔβλεπες, τίς ἔννοιες τῆς ἀρετῆς καί τοῦ ἤθους».

Θεμελειώδης ἀρχή τῆς θεολογίας καί τῶν τριῶν τους ὑπῆρξε ἡ ἀναγκαιότητα τῆς προσωπικῆς κάθαρσης ἀπό τά πάθη. Μόνον ὁ κεκαθαρμένος ἀπό τά πάθη θεολογεῖ, διαφορετικά ὁ ὅποιος λόγος του εἶναι μάταιος καί ἀνωφελής. Γιά αὐτό ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος συστήνει: «Καθαρθῆναι δεῖ πρῶτον καί εἶτα καθᾶραι, σοφισθῆναι, καί οὕτω σοφίσαι. Γενέσθαι φῶς, καί φωτίσαι• ἐγγίσαι Θεῷ, καί ἄλλους προσαγαγεῖν, ἁγιασθῆναι, καί ἁγιάσαι, χειραγωγῆσαι μετά χειρῶν, καί συμβουλεῦσαι μετά συνέσεως». Οἱ τρεῖς αὐτοί μεγάλοι φωστῆρες τῆς Ἐκκλησίας θεωροῦν ἐπιπρόσθετα πώς ὁ ὅλος βίος τοῦ ἀνθρώπου πρέπει νά κινεῖται ἀφαιρετικά ὡς πρός τά ὑλικά ἀγαθά καί νά συμφαίνεται μέ τήν ὑπέρβαση τῶν

ἀνθρωπίνων μικροτήτων. Μ’ αὐτό τόν τρόπον κατά τή θεολογία τους μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νά γίνει μέτοχος τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν. Λέει γιά αὐτό ὁ Ἱερός Χρυσόστομος, «ὅλη τήν πνευματική μας ἐργασία ἄς τήν ἐπικεντρώσουμε στήν ἀπόκτηση τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν. Ἔτσι λοιπόν τά χρήματα πού εἶναι ἐπί πλέον, ἄς τά δώσουμε γιά ἐλεημοσύνη. Καί αὐτή ἄς εἶναι ἡ ὅλη μας θεώρηση, τό να καταφρωνοῦμε τήν ἀνθρώπινη δόξα καί να ἔχουμε μεταξύ μας στόν μέγιστο βαθμό την ἀγάπη. Καί ὅλα αὐτά γιά νά ἀπολαύσουμε τά μέλλοντα οὐράνια ἀγαθά». Ἄλλο σημεῖο πού πρέπει νά ἐπισημάνωμεν εἶναι πώς θεμελιῶδες στοιχεῖο τῆς ὅλης θεολογίας τους εἶναι ἡ πίστη καί ἡ προβολή τοῦ δόγματος τῆς Ἁγίας Τριάδος. Σχεδόν σέ ὅλα τά ἔργα τους ἡ πίστη στήν Ἁγία Τριάδα θεωρεῖται ὡς ἡ πηγή τοῦ σωστοῦ Ὀρθόδοξου ἤθους.
Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ἀναλύοντας τό Τριαδικό δόγμα ἀναφέρει: «Ἔχω οὖν οὕτως περί τούτων σέβειν Θεόν τον Πατέραν, Θεόν τόν Υἱόν, Θεόν τό Πνεῦμα τό Ἅγιον. Τρεῖς ἰδιότητας, θεότητα μίαν, δόξῃ καί τιμῇ καί οὐσίᾳ καί βασιλείᾳ μή μεριζομένη». Ἀπό τήν πλευρά τή δική του σε ἀνάλογο ὕφος καί ὁ Μέγας Βασίλειος ἀναφερόμενος στήν Ἁγία Τριάδα λέει: «Ἐκεῖ πού βρίσκεται ὁ Πατέρας εἶναι καί ὁ Υἱός καί τό Ἅγιο Πνεῦμα, ἡ ἄκτιστος φύσις, το δεσποτικό ἀξίωμα, ἡ φυσική ἀγαθότητα. Ὁ Πατέρας εἶναι ἡ δημιουργική αἰτία ὅλων, ἡ ρίζα τῶν ζώντων. Ἀπό Αὐτόν προῆλθε ἡ πηγή τῆς ζωῆς, ἡ σοφία, ἡ δύναμις, ὁ Υἱός πού γεννήθηκε ἀπό τόν Θεό Πατέρα, ὁ ζωντανός Λόγος».

Ἀκλόνητη καί πάγια θεολογική τοποθέτησή τους εἶναι πώς ὁ τριαδικός Θεός ὄντας δημιουργός τῶν πάντων εἶναι και προνοητής τοῦ κόσμου γι’ αὐτό θεωροῦν πώς ὁ ἄνθρωπος πρέπει νά στρέφεται προς Αὐτόν καί νά μήν ἐλπίζει στήν ἀνθρώπινη βοήθεια καί στήριξη. Θά πεῖ γιά αὐτό ὁ Ἱερός Χρυσόστομος: « Αὐτός πού δημιούργησε τά πάντα, αὐτός φροντίζει καί γι’ αὐτά. Δέν ὑπάρχει πιό εὐτυχισμένος ἄνθρωπος ἀπ’ αὐτόν πού δέχεται στή ζωή του τή θεία βοήθεια. Ἄς μήν ἐπιδιώκουμε τήν προστασία τῶν ἀνθρώπων, δέν ὑπάρχει πιό ἐπισφαλές πράγμα ἀπό αὐτό. Ἄς ἔχουμε τήν ἐλπίδα μας ὅλη πρός τόν Θεό, διότι αὐτή εἶναι σίγουρη καί δέν ἀλλάσσει, ὅπως συμβαίνει στήν περίπτωση τῆς ἀνθρώπινης ἐλπίδας». Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος εἶναι κατηγορηματικός. Διακηρύττει πώς ὁ ἄνθρωπος τῆς νήψης καί τῆς ἄσκησης πού στρέφεται πρός τόν Θεόν, ὁπωσδήποτε τυγχάνει τῆς θείας βοήθειας καί ἀρωγῆς. «Ὅταν ἡ ψυχή κάμνει ὑπέρβαση τῶν παθῶν καί ἔχει εἰρήνην τῶν λογισμῶν, ζώντας μέσα στό πνεῦμα τῆς νήψης καί τῆς ἄσκησης, ὅταν τόν Κύριον παρακαλεῖ, πολλήν ἐπισπᾶται τήν ἄνωθεν ροπήν». Ἐξάλλου θά πρέπει ἰδιαίτερα να τονιστεῖ πώς καί οἱ τρεῖς τους ἦταν ψυχές πού βίωναν τόν θεῖον ἔρωτα. Ἔτσι λοιπόν ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος θά πεῖ, «τίποτε δέν μοῦ φαίνεται σπουδαῖο, ὅσο νά κάνει κάποιος ὑπέρβαση τῶν αἰσθήσεών του και νά μήν ζεῖ ζωή σαρκική καί κοσμική». Καταλήγοντας δέ ἀναφέρει «καί νά εἶναι ἡ ψυχή του καθαρό κάτοπτρον στό ὁποῖο νά κατοπτρίζεται τό θεῖον φῶς». Ὁ Μέγας Βασίλειος

καί αὐτός ἐραστής τοῦ θείου κάλλους θα διακηρύξει: «Ποιά ὀμορφιά εἶναι ἀνώτερη ἀπό τή θεία ὀμορφιά καί ποιά λοιπόν πραγματικότητα εἶναι πιό χαριτωμένη καί πιο σπουδαία ἀπό τή θεία. Ποιός λοιπόν πόθος καί ἔρωτας εἶναι πιό σφοδρός ἀπό τόν θεῖο ἔρωτα, πού κάμνει τήν ψυχή πού εἶναι κεκαθαρμένη ἀπό τά πάθη νά ἀναφωνεῖ, εἶμαι πληγωμένη ἀπό τόν θεῖο ἔρωτα».

Ὁ ἱερός Χρυσόστομος καί αὐτός ἔμπλεως θείου ἔρωτα ἀναφωνεῖ: «Δέν ὑπάρχει τίποτε πού νά μή τό νικᾶ ὁ πόθος. Ἐάν λοιπόν ὁ πόθος εἶναι θεῖος, τότε στέκει πιό πάνω ἀπ’ ὅλα. Στήν προκειμένη περίπτωση ἀνώτερο ἀπ’ ὅλα εἶναι νά ἀγαπᾶ κάποιος τόν Χριστό καί νά ἀγαπᾶται ἀπό Αὐτόν». Ἐξάλλου θα πρέπει ἰδιαίτερα νά τονιστεῖ πώς στή θεολογία του ὁ Μέγας Βασίλειος σαφῶς τονίζει τή διάκριση τοῦ Θεοῦ ὡς οὐσίας καί τῶν θείων ἀκτίστων ἐνεργειῶν. Ὁ ἴδιος θά πεῖ: «Αἱ τοῦ Θεοῦ ἐνέργειαι πρός ἡμᾶς καταβαίνουσιν, ἡ δέ οὐσία αὐτοῦ μένει ἀπρόσιτος». Μιλώντας μάλιστα γιά τή μέθεξη τοῦ ἀκτίστου θείου φωτός ἀπό τόν κεκαθαρμένο ἀπό τά πάθη νοῦ ἀναφέρει: «Νοῦς πού δεν σκορπιέται ἐδῶ καί ἐκεῖ, μήτε πάλι διαχέεται πρός τόν κόσμον, ἀλλά μαζεύεται προς τόν ἑαυτό του ἀνεβαίνει στήν ἔννοια τοῦ Θεοῦ καί περιλούεται μέσα στό θεῖον ἄκτιστον φῶς καί σ’ αὐτή τήν κατάστασιν εὑρισκόμενος ξεχνᾶ καί αὐτόν ἀκόμα τόν ἑαυτό του». Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Νύσσης, ἀδελφός τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, μαρτυρεῖ πώς ὁ ἱερός πατήρ προσευχόμενος ἐλλάμπετο μέσα στό θεῖο ἄκτιστο φῶς• «γίγνεται αὐτῷ ἐν τῷ οἴκῳ προσευχομένῳ, φωτός ἔλλαμψις πληροῦσα ἅπαν τόν οἶκον, τό δέ φῶς τοῦτον ὄντως φῶς ἄυλον, νοερόν οὐκ ἐξ ὑλικοῦ τινός πράγματος ἀναπτόμενον». Ἐξάλλου ὁ ἴδιος θά τονίσει πώς οἱ ψυχές πού καθαίρονται ἀπό τά πάθη μετέχουν τῶν ἀκτίστων ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἡ διορατική ἄκτιστος θεία ἐνέργεια, ἡ προορατική, μάλιστα δέ κατέχουν καί τό ὕψιστο ἀγαθό πού εἶναι ἡ πρός τόν Θεόν ὁμοίωσις. Λέει χαρακτηριστικά: «Οἱ ψυχές πού δέχονται τή χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος αὐτή τή χάρη μεταδίδουν καί σέ ἄλλους. Ἀπό ἐδῶ πηγάζει τό χάρισμα τῆς προοράσεως καί τῆς διοράσεως, ὅπως ἐπίσης καί ἄλλα χαρίσματα. Σ’ αὐτή τήν κατάσταση ὁ ἄνθρωπος νιώθει νά εἶναι ἑνωμένος μέ τόν Θεό καί πετυχαίνει το πιό ἐπιθυμητό πράγμα, πού εἶναι ἡ θέωση καί ὁ ἁγιασμός». Τέλος νά σημειωθεῖ πώς καί οἱ τρεῖς τους ὑπῆρξαν αὐθεντικοί ἑρμηνευτές τῆς Γραφῆς. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος λέει γενικά γιά τους πατέρες κάτι πού ἰσχύει ἀπόλυτα, τόσο γιά τόν ἴδιο ὅσο καί γιά τον ἱερό Χρυσόστομο καί τόν Μέγα Βασίλειο. «Αὐτοί εἶναι οἱ θεωμένοι ἄνθρωποι πού κατάφεραν να περάσουν μέσα ἀπό τό γράμμα στό πνεῦμα τῆς Γραφῆς, καί νά δοῦν τό βαθύτερο νόημά της, οἱ ὁποῖοι καταξιώθηκαν νά δοῦν τήν ἐσωτερική ὁμορφιά της καί γέμισαν με τό φῶς τῆς θείας γνώσεως». Αὐτό τό κατάφεραν, γιατί ὄντας ταπεινοί μελετοῦσαν την Ἁγία Γραφή ἐν ἀτύφῳ καί ἀκενοδόξῳ πνεύματι. Δηλαδή μέ ταπείνωση καί ἁπλότητα.

Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός ἀναφέρει τόν τρόπον μέ τόν ὁποῖο ὁ Ἱερός

Χρυσόστομος μελετοῦσε τή Γραφή καί συνέγραφε τά συγγράματά του. Τό ἴδιο θά λέγαμε πώς ἰσχύει καί γιά τούς δυό ἄλλους πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας δηλαδή τόν ἅγιο Γρηγόριο τόν Θεολόγο καί τόν Μέγα Βασίλειο. Λέει λοιπόν: «Μᾶς δίδαξε ὁ Χρυσόστομος νά μελετοῦμε τίς Γραφές, αὐτός πού ὑπῆρξε αὐθεντικός ἑρμηνευτής τους. Αὐτός κατάφερε νά περάσει μέσα ἀπό τό γράμμα στο πνεῦμα τους καί μέ τά συγγράμματά του να μᾶς δώσει τό ἀληθινό πνευματικό περιεχόμενό τους. Ὅλα τοῦτα τά κατάφερε, γιατί πάντα λειτουργοῦσε ἐν ἀτύφῳ καί ἀκενοδόξῳ πνεύματι. Δηλαδή ἁπλά καί ταπεινά».
Αὐτοί λοιπόν ὑπῆρξαν οἱ τρεῖς Ἱεράρχες. Ἐκφραστές τῆς ἐμπειρικῆς θεολογίας και θεωμένοι ἄνθρωποι, πού ἔπαθαν καί ἔμαθαν τά θεῖα. Χρέος μας νά ἐντρυφοῦμε στά ἔργα τους καί ἐπικαλούμενοι τίς μεσιτίες τους να καταφέρομε καί ἐμεῖς ὅ,τι κατάφεραν και αὐτοί, δηλαδή τή θέωση καί τόν ἁγιασμό.

(Δημοσιεύθηκε στο περιοδικό “Παράκληση. Περιοδική
Ἔκδοση Ἱερᾶς Μητροπόλεως Λεμεσοῦ”, τεῦχος 96).